

مقاله کوتاه

«دو یاقوت شکر بار»

مهدی رستمی (نویسنده مسؤل)

استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه سلمان فارسی کازرون

dr.rostami@kazerunsfu.ac.ir

چکیده

حکیم سنایی غزنوی شاعری جریان‌ساز در تاریخ شعر فارسی است که توانسته در قالب‌های مثنوی، قصیده و غزل با آوردن مفاهیم تازه نوآوری ایجاد کند. دیوان سنایی تاکنون چندین بار تصحیح شده است که از این میان می‌توان به تصحیح‌های مدرس رضوی، مظاهر مصفا، شفیع کدکنی (گزیده غزلیات و قصاید)، جلالی پندری (غزلیات) اشاره کرد. در یکی از غزل‌های قلندری وی، ترکیبی وجود دارد که به نظر می‌رسد با خوانشی دیگرگونه معنای درست‌تری به دست دهد. نشانه‌های درون‌متنی، همچنین بسامد کاربرد خوانش جدید در اشعار دیگر سنایی قرائت تازه را محتمل‌تر می‌سازد. این جستار از نوع مروری با روش توصیفی-تحلیلی بر مبنای بررسی و نقد خوانش مصححان از ترکیب موردنظر شکل گرفته است. از میان مصححان سنایی، مدرس رضوی، مصفا و شفیع کدکنی ضبط مشابهی داشته‌اند. تنها جلالی پندری و بعدها برزگر خالقی خوانش تازه را مطرح کرده‌اند. چنین می‌نماید دیوان سنایی همچنان به بازنگری در تصحیح نیازمند باشد.

واژه‌های کلیدی: سنایی غزنوی، تصحیح، در اقلیم روشنایی، دو یاقوت شکر بار.

۱- مقدمه

استاد زنده‌یاد محمدتقی مدرس رضوی نخستین تصحیح انتقادی دیوان سنایی را در سال ۱۳۲۰ ه.ش منتشر کرد. وجود خطاهای خوانشی و غلط‌های ناپیراسته در این چاپ موجب نقد دوستداران ادبیات و پژوهندگان شعر را فراهم کرد تا جایی که مصحح محترم را بر آن داشت که به تصحیح دوباره همت گمارد و در سال ۱۳۴۱ ویراست تازه‌ای را به دوستداران سنایی عرضه کند. این تصحیح اگرچه نسبت به تصحیح نخست پیراسته‌تر بود اما به زعم سنایی‌پژوهان و نسخه‌خوانان همچنان آکنده از موارد اصلاح‌شدنی بود. دکتر مظاهر مصفا با انتقاد از غلط‌های چاپ نخست مدرس رضوی به تصحیح مجدد دیوان حکیم سنایی مبادرت ورزید و در سال ۱۳۳۶ تصحیح خود را با مقدمه‌ای مبسوط در شرح احوال و اختصاصات سخن سنایی به زیور طبع آراسته گردانید. دکتر شفیعی کدکنی نیز در دو گزیده‌ای که از قصاید و غزلیات حکیم سنایی فراهم آورده (تازیانه‌های سلوک (۱۳۷۲) - در اقلیم روشنایی (۱۳۷۳)) تصحیح‌گونه‌ای از اشعار منتخب به دست داده است. ایشان در مقدمه گزیده غزلیات سنایی (در اقلیم روشنایی) یکی از امتیازات تصحیح خود را دسترسی به دست‌نویس موزه کابل می‌داند که در زمان مدرس رضوی ناشناخته بوده است: «من این غزل‌های سنایی را بر اساس چندین نسخه کهن و از جمله نسخه بسیار قدیمی موزه کابل تصحیح کرده‌ام و ضبط موجود در این کتاب بنابر اصولی که من در نظر داشته‌ام بر هر چاپ دیگر دیوان سنایی رجحان دارد» (شفیعی کدکنی، ۱۳۸۹: ۸).

استاد یدالله جلالی‌پندری در سال ۱۳۷۷ رساله دکتری خود را تحت راهنمایی استاد شفیعی

کدکنی به تصحیح ۴۰۲ غزل سنایی بر اساس نسخه‌هایی از کتابخانه ملی ایران و کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران اختصاص داد و تحقیقی گرانسج و ارزنده درباره غزلیات شوریده غزنه به یادگار گذاشت که مرجعی محققانه برای پژوهشگران غزل سنایی بوده و خواهد بود. پژوهش ایشان بعدها به صورت کتاب منتشر و روانه بازار گردید. همچنین جلالی در جستارهای جداگانه و به طور مدقانه اغلاط بسیاری از دیوان سنایی تصحیح مدرس رضوی را با خوانشی درست اصلاح کرده است (برای آشنایی بیشتر به جستارهای ایشان مراجعه شود). انگیزه ترقیم این سطور بررسی و نقد خوانش مصححان از ترکیبی در یکی از ابیات سنایی است. نویسنده این جستار بار نخست آن را در کتاب «روشنی افزای» در «تلقیم روشنائی» خواند و به این حدس افتاد که بیتی از یکی از غزل‌ها خوانشی دیگر نیز می‌تواند داشته باشد.